

І.Б. БЕГЕН, В.П. ТКАЧИК

Інститут екології Карпат НАН України
вул. Козельницька, 4, м. Львів, 79026

РОСЛИННИ УГРУПОВАННЯ *ALNUS INCANA* (L.) WILLD. У ПЕРЕДГІРНИХ РЕГІОНАХ ЗАХОДУ УКРАЇНИ

ключові слова: рослинність, угруповання, вільшини, охорона
key words: vegetation, composition, alnetum, protection

I.B. BEHEN, V.P. TKACHYK

PLANT COMPOSITIONS OF *ALNUS INCANA* (L.) WILLD. IN WESTERN UKRAINIAN FOOTHILL REGIONS

Institute of ecology of the Carpathians N.A.S. of Ukraine
4, Kozelnytska str., Lviv, 79026 Ukraine

Here are provided data about widely spread on Volynska Vysochyna plant composition *Alnus incana* (L.) Willd. which dominate. On the basis of comparative analysis his on floralcenopopulation with floralcenopopulation association Ribo nigri-Alnetum Solińska-Górnicka a conclusion is made about the nature of composition's transformation Ribo nigri-Alnetum into compositions association *Alnetum incanae* and the necessity to protect natural alder groves with dominating *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn.

За класифікаційною системою географічних елементів Лазаренка–Малиновського [3, 8, 9] *Alnus incana* (L.) Willd. належить до бореально-монтанного елементу з євразійським типом ареалу. В Азії цей вид розповсюджений лише у Західному Сибіру [6]. Вважається, що первинно *A. incana* є монтанним видом, розповсюдження якого в бореальну зону відбулося в льодовиковий період [1, 7]. На рівнинах Східної Європи *A. incana* часто трапляється у деревостанах ялинових лісів [2, 4] а в крайових зонах домішується до деревостанів березово-соснин, розповсюджених на мезотроф-них болотах [11]. У бореальних заплавах *A. incana* разом з *A. glutinosa* (L.) Gaertn., *Betula pubescens* Ehrh., *Salix myrsinifolia* Salisb. та *Picea abies* (L.) Karst. x *P. obovata* Ledeb. формує заболочені типи лісів. В аридних і субаридних заплавах *Alnus incana* домішується до вторинних чагарників, що сформувалися на молодих алювіальних відкладах [5].

Вільшини, фізіономічність яких визначається *Alnus incana*, і, які розповсюджені у горах Середньої Європи, західноєвропейські дослідники [12, 13, 14, 15 та ін.] зараховують до асоціації *Alnetum incanae* Lüdi 1921 (союз *Alno-Ulmion* Br.-Bl. et Tüxen ex Tchou 1948 em. Th. Müller et Görs 1958, порядок *Fagetalia sylvaticae* Pawłowski in Pawłowski, Sokolowski et Wallisch 1928, клас *Querco-Fagetea* Br.-Bl. Vlieger in Vlieger 1937). Диференційними видами цієї асоціації є *Alnus incana*, *Salvia glutinosa* L., *Thalictrum aquilegifolium* L., *Matteuccia struthiopteris* (L.) Tod.

З фітосоціологічних позицій цікавими є угруповання з домінуванням *Alnus incana*, розповсюджені на Волинській височині. Два таких угруповання

нами виявлені під час дослідження рослинності ландшафтного заказника “Федорівка”, який знаходиться біля с. Федорівка Сокальського району Львівської області. Світлова повнота деревостанів цих угруповань 0,5-0,7, а вік 40-60 рр. У них поодинокі й розсіяно трапляються *Alnus glutinosa*, (L.) Gaertn., *Quercus robur* L., *Betula pendula* Roth. Ці ж види, а зрідка й *Fraxinus excelsior* L. відзначено й у підрості. Підлісок сформований з бореальних і неморальних видів: *Sambucus nigra* L., *Padus avium* Mill., *Corylus avellana* L., *Swida sanguinea* (L.) Opiz, *Ribes nigrum* L., його зімкненість близько 0,6. З трав’яних рослин спільними для обох описаних угруповань є *Urtica dioica* L., *Pulmonaria obscura* Dumort, *Circaea lutetiana* L., *Brachypodium sylvatica* (Huds.) Beauv. У трав’яному вкритті домінує *Urtica dioica*, що свідчить про високу трансформованість цих угруповань. Загалом, видовий склад угруповань є бідним. Складається воно з 25 видів. Крім наведених вище, це *Milium effusum* L., *Geum urbanum* L., *Majanthemum bifolium* (L.) F.W.Schmidt, *Glechoma hederacea* L., *Moehringia trinervia* (L.) Clairv., *Galium odoratum* (L.) Scop., *Galeopsis speciosa* Mill., *Arctium lappa* L., *Dryopteris filix-mas* (L.) Schott.

У заказнику “Федорівка” виявлено більше п’ятдесяти едафотопів, властивих вільшинам. Більшість із них частково меліоровані й зайняті культурам *Quercus borealis* Michx., *Q. robur*, *Larix europaea* DC., *Pinus sylvestris* L. та іншими. Угруповання, подібні до типових асоціації *Ribo nigri-Alnetum* Solińska-Górnicka 1975, описано у семи місцях. У їх складі виявлено 58 видів.

Для встановлення подібності флоронаселення, – сукупності ценопопуляцій видів, що населяють угруповання однієї асоціації, – вивчених угруповань вільшин з домінуванням *Alnus glutinosa* і *A. incana*, використано формулу Жаккара [10], яка має такий вигляд:

$$K = \frac{z - (x + y)}{z + (x + y)},$$

де **K** – коефіцієнт спорідненості флоронаселення порівнюваних асоціацій;
x, y – кількість видів, наявних лише в одній з порівнюваних асоціацій;
z – кількість видів, спільних для порівнюваних асоціацій.

Встановлена подібність флоронаселення вільшин з домінуванням *Alnus glutinosa* та *A. incana* становить **+1**, що свідчить про те, що у складі угруповань з домінуванням *A. incana* відбулися лише зміни кількісного характеру.

Абсолютна подібність якісного складу флоронаселення, відсутність в угрупованнях вільшин з домінуванням *A. incana* диференційних видів асоціації *Alnetum incanae* (крім *Alnus incana*) та присутність в них характерного виду асоціації *Ribo nigri-Alnetum* – *Ribes nigrum*, є підставою вважати, що угруповання з домінуванням *Alnus incana* є похідні, які сформувалися на місці вільшин асоціації *Ribo nigri-alnetum*. Вочевидь, що процеси трансформації природних вільшин у майбутньому будуть продовжуватися й інтен-

сифікуватися. Тому природні вільшини з домінуванням *Alnus glutinosa* у рівнинних та горбогірних регіонах вже сьогодні потрібно охороняти.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Аргюшенко А.Т.** Растительность аллереда на территории Руской равнины в связи с общим развитием растительного покрова в позднеледниковье в Восточной и Средней Европе // Ботан. журн., 1959. – 44, № 6. – С. 722-785.
2. **Исаченко Т.И.** Тёмнохвойные леса и редколесья, широколист-венно-тёмнохвойные леса // Растительность европейской части СССР. Л.: Наука, 1980. – С. 70-74.
3. **Лазаренко А.С.** Основні засади класифікації ареалів листяних мохів Радянського Далекого Сходу // Укр. бот. журн. – 13, № 1. – 1956. – С. 31-40.
4. **Липатова В.В.** Зональные и провинциальные особенности растительности пойм Восточно-Европейской равнин // IV всесоюз. совещ. по классификации растительности. Тез. докл. – Львов, 1974, С. 36-38.
5. **Липатова В.В.** Растительность пойм // Растительность европейской части СССР. – Л.: Наука, 1980. – С. 346-372.
6. **Лоначевський О.О., Гринь Ф.О.** Родина *Betulaceae* // Флора УРСР. – IV. – К.: Вид-во АН УРСР, 1952. – С. 94-117.
7. **Малиновский А.К.** Монтанный элемент флоры Украинских Карпат. – К.: Наук.думка. 1991. – С. 46-47.
8. **Малиновский К.А.** Растительность высокогорья Украинских Карпат (эколого-фитоценологическая характеристика, сравнение со странами-аналогами, рациональное использование, улучшение и охрана): Автореф. дис. ... докт. биол. наук., К., 1969. – 63 с.
9. **Малиновський А.К.** Рослинність високогір'я Українських Карпат. – К.: Наук. Думка, 1980. – 279 с.
10. **Мальшев Л.И.** Количественная характеристика флор Путорана//Флора Путорана (Мат. к позн. особенн. сост. и генез. горн.субаркт. флоры Сибири). – Новосибирск: Наука, 1976. С. 163 – 186.
11. **Юрковская Т.К.** Европейско-западносибирскиефагновые переходные болота // Растительность европейской части СССР. – Л.: Наука, 1980. – С. 326-328.
12. **Matuszkiewicz W.** Przewodnik do oznaczania zbiorowisk roślinnych Polski. – Warszawa: PWN, 1981. – 198 s.
13. **Moravec J.M. a kolektiv.** Rostlinná společenstva České Socialistické republiky a jejich ohróžení // Severočeskou přírodou (Litoměřice). Priloha. – 1983. – I. – 138 s.
14. **Müller Th., Oberdorfer E., Seibert P.** Süddeutsche Pflanzengesellschaften – IV-A. Wälder und Gebüsch. – Jena, Stuttgart, New-York: G. Fischer, 1992. – 282 s.
15. **Pott R.** Die Pflanzengesellschaften Deutschlands. – Stuttgart: Ulmer, 1992. – 427 s.